

Tuin van Zeeland

**nieuwsbrief 42
juni 2021**

“They paved paradise and put up a parking lot” (Joni Mitchell, Big yellow taxi, 1970)

Onze tuin wordt bedreigd. De tuin van Zeeland, oftewel Walcheren.

De boosdoeners: bouwprojecten voor toeristen en een distributiecentrum, in agrarisch - en bosgebied.

Zoals:

- Waterpark Veerse Meer, de Piet, 950 accommodaties
- Biggekerke, bijna 650 slaapplekken
- Nollebos, opschaling horeca
- Trekdiijk, distributiecentrum.

(Zie deze en vorige Nieuwsbrief)

Ieder bouwproject betekent verstening en groei van CO₂-uitstoot. Betonstort, aanpassing van wegen, nieuwe kruispunten, parkeerterreinen, supermarkten.

Bij Biggekerke en Arnemuiden ontstaan nieuwe dorpen, zonder enige samenhang met de bestaande. Ze zouden dus overal ter wereld gebouwd kunnen worden. Opgedreven door een stuwmeer aan beleggingsgeld schuimen ondernemers de mooie locaties af. Investeerders lokkend met kinderlijke zinnnetjes (Dormio: “We zijn blij dat je er bent”). O ja, wie is er blij?

Politieke en economische elites hebben veel moed nodig om hier weerstand aan te bieden. Nog steeds zijn beperkingen aan de groei taboe. Maar dit soort grootschalige projecten zijn passé. Ze passen niet op Walcheren.

Kenmerken van ‘onze tuin’ zijn kleinschaligheid, rust, natuur. Ruimte om te fietsen en te wandelen. Dat is wat mensen zo in Walcheren aantrekt.

Met die veelheid van grote verblijfslocaties kun je zomaar het tegendeel bewerkstelligen.

De tuin wil niet betegeld worden. En ook niet, na het betegelen, overgehaald worden met de belofte van groenwassen.

Trekdiijk

Dit dossier blijft een gevoelig onderwerp in de politiek. Na een lang participatietraject heeft het college besloten dat er toch een bedrijventerrein moet komen. Tegen het zere been van de Nieuw- en St.Jooslanders. Als gebaar is er een boomgaard en een zonnepark aan het ontwerpbestemmingsplan toegevoegd. Met een fasering hoopt men de pijn te verzachten. Wij hebben tegen dit plan bezwaar gemaakt. Allereerst tegen het programma. Als er markt is voor zeer grote logistieke bedrijven hoeft de gemeente dit nog niet te faciliteren. De neveneffecten zijn te groot. Gigaloodsen van twaalf tot mogelijk twintig meter hoog op kavels van twee hectare. Ook een zonneweide is onnodig. Leg eerst die voetbalvelden van denken maar vol. Tenslotte de armzalige landschappelijke inpassing. Het was provinciaal beleid tenminste één zijde van de A58 open te houden om zo het karakteristieke beeld van Zeeland vast te houden. Niet dus. Bovendien is het bestaande groen langs de weg naar de tunnel van de gemeente Vlissingen geen zekerheid voor de langere termijn.

Plan gemeente

Ons voorstel voor aanpassingen plankaart

Onze reactie:

<http://www.tuinvanzeeland.nl/nieuws/In-spraakreactie%20Trekdijs%20april%202021.aspx>

Bomenplan Vlissingen

Begin maart hebben wethouder Els Verhage en Tom Aalfs in Rosenberg twee amberbomen geplant als start van de campagne Bomenplan Vlissingen. De initiatiefgroep van oud-raadsleden hoopt dit najaar een versnelling te maken met de aanplant van veel meer bomen. De werkgroep kan tijdelijke over grond in het volkstuincomplex bij Intratuin beschikken om zaailingen daar te laten groeien voor latere aanplant verspreid over de stad.

Hotel-resort Biggekerke

Voor het terrein van de Kaasboer is een plan ingediend, dat niemand wil behalve de projectontwikkelaar. Een hotel met 644 bedden in de vorm van een aantal losse gebouwen met de eufemistische naam "hotel-resort Zoutelande". Want Biggekerke klinkt niet en Zoutelande is zeker na de hit van Bløf bekender. Ongegeneerd geld maken ten koste van het landschap. De inwoners van Biggekerke lopen te hoop maar kunnen weinig uitrichten. Het plan past binnen het geldende bestemmingsplan.

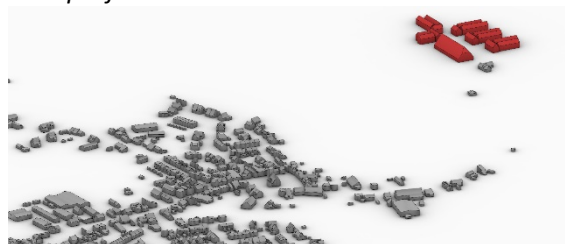
De gemeente staat met de rug tegen de muur. Dormio, de ontwikkelaar, voert de druk op. Alle appartementen zijn al verkocht. Gereserveerd noemen ze het.

Hopelijk moeten er daarvan veel worden geannuleerd. Wij hebben B&W een brief gestuurd, waarin we bepleiten dat dit gedrocht (stallen voor intensieve veehouderij met toeristen i.p.v. varkens) op een fatsoenlijke manier in het landschap wordt ingepast. Zie: <http://www.tuinvanzeeland.nl/nieuws/Dormio%20Veere.aspx>

Het bestemmingsplan biedt B&W de mogelijkheid nadere eisen te stellen. Door dit maximaal in te zetten kan de Walcherse Adviescommissie Ruimtelijke Kwaliteit (WARK) het plan streng beoordelen. En zo het rendement van de ontwikkelaar en kopers verlagen ten gunste van het landschap.

Plan projectontwikkelaar

Effect op omgeving van Biggekerke

Nollebos

Na vele heftige discussies valt deze maand een besluit over de toekomst van het Nollebos. Het door het College aangeboden streefbeeld van Bosch&Slabbers wil eigenlijk niemand. De weerstand is groot. In bijzonder tegen de veel te grote nieuwbouwmogelijkheden voor de sauna en de kanovijver. Ook van het opleuken van het park met brede asfaltpaden en een nieuwe ontsluiting wordt niemand enthousiast. Heel veel zeer betrokken Vlissingers en

organisaties (ZMf, TvZ) willen het Nollebos en Van Woelderenspark houden zoals het is. Met goed onderhoud en beperkte aanpassingen. Dat is het College en de Raad al die tijd wel duidelijk gemaakt. Heel veel inspraakreacties, zeer goed onderbouwde alternatieve plannen van de stichting Ons Nollebos en van de stichting Van Woelderenspark, een burgerinitiatief van Ons Nollebos, protestacties, en veel discussie in de media.

Visie Ons Nollebos

Plan Stichting Van Woelderenspark

De discussie in de raadscommissie heeft inmiddels plaatsgevonden. Nu is het aan de Raad om een besluit te nemen. Als u dit leest is dat mogelijk al gebeurd. In de eerste zitting waren er grote aarzelingen. Uitstel zou al een goede uitkomst zijn. Afblazen een betere. Onze reactie: <http://www.tuinvanzeeland.nl/nieuws/Reactie%20streefbeeld%20Nollebos%20aan%20OB%20en%20W%20Vlissingen.aspx>

Groenewoud

De HZ en de UCR ontwikkelen een Beta-campus aan het Groenewoud. Het witte gebouw van de provincie is getransformeerd tot een fraai onderwijsinstituut. Op de hoek met de

Poelendaelesingel is nu een researchgebouw in aanbouw. In het inrichtingsplan van Bosch&Slabbers wilde men het aangrenzende bolwerk benutten om dit geheel een groene campusuitstraling te geven. In goed overleg hebben we dit zodanig weten om te buigen dat het bolwerk vrijwel onaangetast blijft. Het doorgetrokken fietspad hebben we moeten accepteren. Maar alle bomen blijven behouden. Het zicht op het nieuwe gebouw vanuit het bolwerk wordt beperkt tot twee 'vizieren'. De heesterbeplanting wordt gehandhaafd. Ook is men met Ahold in gesprek om het parkeerterrein (op kosten van de gemeente en HZ/UCR) te vergroenen. Er komt geen parkeergelegenheid, alleen de mogelijkheid tot bevoorrading. In de middenbermen bij het kruispunt komen bomen ter compensatie van de langs de Poelendaelesingel verwijderde groene rand. Een mooi resultaat van constructief overleg.

Eerste streefbeeld

Laatste voorstel

Waterschap

Op 3 juni hebben vier van onze bestuursleden met twee medewerkers van het Waterschap alle vier de Walcherse locaties bezocht waar het Waterschap van plan is dit najaar bomen te gaan rooien. Het betreft vooral populieren die aan het eind van hun leven zijn gekomen, wat te zien is aan naar beneden hangende en afbrekende takken, en wilgen. Behalve op

twee plaatsen waar belangrijke leidingen lopen, wordt overal teruggeplant. Dat neemt niet weg dat het verlies van deze soms reusachtige bomen voorlopig een gevoelig verlies voor het landschap betekent. Nieuwe grote bomen zullen voor een komende generatie zijn. Op één kruispunt bij een weg waar wilgen verdwijnen, wil het Waterschap op ons voorstel bekijken of een linde kan worden geplant. De locaties waar niet gerooid maar alleen geplant wordt, hebben we niet bezocht, maar we zijn er niet minder blij mee. In totaal worden ongeveer 80 bomen gerooid en - op 14 locaties - 207 bomen geplant in acht soorten, en 1475 stuks 'bosplantsoen', onder meer op terrein van Staatsbosbeheer. Over het geheel genomen geen verkeerd plan. Wat zou de TvZ graag zien dat er ook langs sommige wegen die nu 'kaal' zijn, bomen zouden komen. Het Waterschap staat open voor suggesties. Daarnaast zouden wij het planten van solitaire bomen in weilanden toejuichen. Zowel om hun landschappelijke waarde als om schaduw te bieden aan het vee. Dit is overigens niet aan het Waterschap maar aan de Walcherse agrariërs. We komen erop terug.

Lopende zaken

Sandberglaan

Hier is echt sprake van landschapspijn. De kerkgemeente blijkt over te weinig geld te beschikken om de kerk te kunnen bouwen. De kaalslag aan beplanting op het terrein blijkt nu onnodig te zijn geweest.

Kanaal door Walcheren

De provincie heeft zoals beloofd in het stuk aansluitend op de prachtige abelen bij Kleverskerke bomen teruggeplant. Die rij is na het rooien van de gevaarlijke exemplaren wel iets dunner geworden maar nog altijd een feest voor de passant.

Veerse Bos

De werkzaamheden zijn achter de rug. Gelukkig maar, want de ravage is groot. Ook Staatsbosbeheer is er niet gelukkig mee. We blijven in gesprek met hen. Eerst over het Arnekanaal, waar ze deze winter aan de gang gaan.

Artikel Aad de Klerk

Aad heeft een bijdrage geleverd aan de afscheidsbundel voor prof. Hans Renes. Dit zeer lezenswaardig en voor de Tuin van Zeeland toepasselijk artikel *De strijd om Walchers*

schoonheid kunt u binnenkort lezen op onze site.

Donaties

Een aantal begunstigers heeft de afgelopen maanden reeds een donatie overgemaakt. Daarvoor onze dank. Aan onze overige trouwe steunpilaren bij deze het verzoek om een donatie voor 2021 over te maken op onze rekening IBAN NL 47 INGB 0009 148 408 zodat wij onze inzet voor een fraai Walcheren naar wederzijds genoegen kunnen blijven volhouden.

Gastschrijver Peter Blom

Op ons verzoek heeft archivaris Peter Blom een stuk geschreven, dat wij u hadden willen aanbieden in de nieuwsbrief van januari als compensatie van de door corona niet mogelijke donateurslezing. In de januaribrief was er echter geen plaats voor. Hierbij zijn stuk.

BOMEN IN WALCHERSE ARCHIEVEN

Iedere liefhebber van het Walcherse landschap zal weleens de gedachte hebben gehad wat de geschiedenis is van haar of zijn favoriete boom. Bij een enkele woudreus staat een bordje, zoals bij de Hollandse linde op de voorhof van kasteel Westhove in Oostkapelle. Een inmiddels verdwenen informatiebord bij de boom noemde het plantjaar ergens tussen 1000 en 1400 en dat het de oudste boom in Nederland zou zijn. Op een nieuw bord even buiten het kasteelterrein staat "Waarschijnlijk stamt dit exemplaar uit de 17de eeuw. In die tijd is ook de kasteeltuin aangelegd. Volgens sommige bronnen is de boom vele eeuwen ouder, maar overtuigend bewijs ontbreekt".

De Walcherse trots wordt enigszins getemperd op de website van de Bomenstichting, die de ouderdom op ongeveer 300 jaar houdt. Daarmee is deze linde nog steeds het langst levende wezen in Zeeland.

De leeftijd bepalen van bomen blijkt een lastig vraagstuk, jaarringen tellen is nogal destructief dus meten van de stamomvang kan uitsluitend geven. Die van de Oostkappelle linde is 450 cm en dat maakt 1700-1750 als plantjaar het meest aannemelijk.

Als het voor deze beroemde oude boom al moeilijk is de ouderdom te bepalen, hoe zit het met 'gewone' Walcherse bomen? Zijn er naast de meting ook mogelijkheden om via archiefonderzoek een gooi te doen naar de leeftijd? En als we dan toch in Walcherse archieven struinen: wat kun je zoal over bomen in oude folianten vinden?

Stamboom van een boom

Stamboomonderzoek heeft niets met bomen te maken. Het is een prettig tijdverdrijf waarbij je onderzoek doet naar je voorouders. Hun namen en data kun je netjes in een boomstructuur met takken en zijtakken vermelden. Over iedere Walcherse voorouder die vanaf 1500 heeft geleefd kan men een biografie schrijven met behulp van gegevens uit oude archieven. Gerechtigkeitsstukken, geboorteregisters, trouwaktes en begraafboeken vermelden informatie over leven en sterven en alles ertussenin. Voor een boom bestaan geen geboorteregisters of systeemkaarten waar de levensloop uit afgeleid kan worden.

Het komt af en toe voor dat het Zeeuws Archief een vraag krijgt over de ouderdom van een boom. Soms van een belangstellende burger en soms van een ambtenaar. De afgelopen jaren bijvoorbeeld van de bij de 'Tuin' bekende Eelco van der Ven, tegenwoordig beleidsmedewerker groen van de gemeente Veere.

Zo vroeg hij me of ik iets kon zeggen over een boom op de Markt en kastanjes in de Kapellestraat van de stad Veere. Spitwerk in de beeldcollecties van de Zeeuwse Bibliotheek en het Zeeuws Archief resulteerde in het vinden van oude foto's waar de betreffende bomen op staan. Met een beetje reduceren en deduce-

ren wat betreft de ouderdom van de foto's kon ik Eelco tevreden stellen dat de iep kort na 1870 was geplant en in 1900 een aardige omvang had gekregen. Over de kastanjes kon ik niet meer vinden dan dat ze bijna een eeuw oud waren. Niet echt spectaculair maar het geeft enige richting. Wat betreft de linde van Westhove zijn er ook geen 'geboortebewijzen' te vinden. Hoe leuk zou het zijn als iemand in 1700 in haar dagboek had geschreven dat ze een lindeboompje bij het kasteel mocht planten. De vraag blijft of er met meer zoekwerk een biografie over een willekeurige Walcherse boom geschreven kan worden.

Dit tijdrovend onderzoek voert je onder andere door archieven van steden, gemeenten, families, de polder Walcheren of Staten van Zeeland. Bijvoorbeeld in notulen van gemeenteraden, plattegronden van uitbreidingsplannen, afgegeven kapvergunningen of correspondentie van buitenplaatsbezitters kan iets worden genoemd over plantdatum, de standplaats en het sneuvelen van bomen. Ook in het Nationaal Archief in Den Haag kunnen zich bronnen bevinden voor de Walcherse boomgeschiedenis. Onderzoekers als Kees Bos, Martin van den Broeke en Aad de Klerk hebben in hun publicaties over het Walcherse landschap, buitenplaatsen en wegbeplanting veel onderzoek gedaan maar een standaardwerk over bomen op Walcheren bestaat nog niet.

Het goede nieuws is dat veel papieren archieven binnen en buiten Zeeland bewaard zijn en zo'n boek er misschien nog weleens komt. Het slechte nieuws dat deze vele duizenden documenten moeilijk doorzoekbaar zijn. Mocht je toch de pen oppakken voor het schrijven van een artikel over Walcherse bomen dan kan het onderzoek starten op de website van het Zeeuws Archief. Als je in de zoekbalk het woord 'bomen' tikt komen er honderden hits uit de periode 1445-2000. Op 28 december 2020, toen dit artikel onder de kerstboom werd geschreven, betrof het 963 resultaten op oude foto's en ander beeldmateriaal waarop bomen zijn te zien. Daarnaast 133 documenten waarin iets wordt geschreven over bomen. Ten slotte 401 vermeldingen van personen die een probleem hebben met bomen. Ook zoektermen als olmen, populieren, hakhout, beuken, lindeboom, Canadaboomen geven tiental-

len verwijzingen naar 15de- tot 20ste-eeuwse documenten die iets onthullen over vijf eeuwen Walcherse boomgeschiedenis.

Achter al deze vermeldingen verschuilen zich honderden verhalen uit de laatste vijfhonderd jaar van Walchenaren en hun omgang met bomen. Een beetje grasduinen in deze digitale kaartenbak levert soms aardige stukjes op. Enkele zijn hier verder uitgewerkt.

Bomen langs 's gravenweg

Een vroege vermelding van het woord 'bomen' op Walcheren kan gevonden worden in een charter uit 1485. Het betreft een akte waarbij Adriaen Jacobszoon van der Hooge vergunning krijgt van de graaf van Holland en Zeeland Maximiliaan van Oostenrijk om 's gravenweg langs 'De Hooge' met bomen te beplanten. (Zie: Zeeuws Archief, archief familie Van Borssele van der Hooge [Jhr. A.W. van Borssele], 1255-1902, inventaris nummer 7).

Het gaat hier om het huis Ter Hooge dat nu nog aan de weg tussen Middelburg en Koudekerke ligt. De weg werd in 1485 aangeduid als 's gravenweg. Dit wil zeggen dat het onderhoud ten laste kwam van de graaf van Holland en Zeeland. Zo waren er ook 's heerenwegen die werden aangelegd en onderhouden door de plaatselijke ambachtsheer. De eigenaar van Ter Hooge, Adriaen van der Hooge, werd toegestaan een weg te beplanten. De grond bleef eigendom van de graaf. Het plantrecht was een grafelijk recht.

Op het zogenaamde Panorama van Walcheren, een vogelvluchttekening uit 1550 van het eiland, is de naam 'Ter Hoge' vermeld en wordt ter plaatse een bos afgebeeld. Een fraaie tekening van voor 1640 toont het 'Huys en ridderlijcke hofstede van der Hooge, int eylant Walcheren in Zeelant' omringd door bomen.

Boschweijen rond Zandenburg

Het zojuist genoemde Panorama uit 1550 toont bosschages rond dorpen en kastelen. Bijvoorbeeld rond het kasteel Zandenburg bij Veere. Hiertussen zullen ook de bomen staan die in een akte van schepenen van Veere van 10 mei 1544 worden genoemd. Het gaat hierin om de overdracht van 3 gemeten land (een

Bloois gemet is 3924 m²) goed voor ongeveer 200 bomen en een huisje. Het ligt in de heerlijkheid van Veere benoorden het hof van 'Sandenburch' en wordt bewoond door het echtpaar Frederick Barents en Maryken Thomasdochter. De koper is Glaude de Roullet. (Zie Zeeuws Archief, archief weeskamer Veere, (1394) 1463-1811 (1851), regestenlijst 1500-1549, CHV-224).

In 1572 is het kasteel grotendeels verwoest en het kasteelbos, de boomgaarden en het park gerooid. Dit komt ruwweg neer op een hectare bosareaal dat goed zou zijn voor minstens 2500 bomen. Een plattegrond uit 1590 vermeldt veldnamen zoals 'boschweije', 'boomgaert van Verloren Kost' en 'parckweije' als herinnering aan de oude bestemming.

Verlevendiging van het Walcherse straatbeeld

Wanneer er in de Walcherse steden plaats was voor bomen is niet bekend. Plattegronden van deze steden die rond 1550 door Jacob Van Deventer zijn gemaakt tonen plukjes groen, die meer duiden op binnentuinen. Ook het Panorama van Walcheren laat een boomloos Middelburg, Vlissingen en Veere zien. De vraag is of dit een realistisch beeld is, maar algemeen wordt aangenomen dat in de meeste steden in de zestiende eeuw geen of weinig bomen stonden. Een stad als Amsterdam had in de zestiende eeuw wel al een groen aanzien door de systematische aanplant van bomen langs de grachten en straten. Dat is nooit veranderd, waardoor er naar schatting nu een miljoen bomen in deze stad staan.

Een plattegrond van Middelburg uit 1572 toont ongeveer veertig bomen. Alle in binnentuinen. Op een plattegrond van Middelburg getekend door Pieter Bast in 1597 zijn het er al honderd. Onder andere op het Abdijplein. Op de kaart van Cornelis Goliath uit 1657 is een regelmatige aanplant zichtbaar van honderden bomen, zoals langs het Molenwater en op de vestingwallen.

De bomen zijn op 'renaissancistische wijze' aangeplant: ze staan op vaste afstand van elkaar. Voor ons is dat misschien vertrouwd, maar tot aan het einde van de 16de eeuw was dit voor Nederland een nieuw gegeven – in de

natuur komt zo'n regelmatigheid immers niet voor. Hier is de invloed van de Renaissance merkbaar. De Italiaanse bouwmeester Palladio had in zijn *Quattro libri dell'architettura* (1570) speciale aandacht besteed aan de straat in de stad. Hij schrijft: "De schoonheid die sierlijke bouwwerken aan de straat kunnen geven wordt versterkt wanneer aan beide zijden van de weg bomen worden geplant die door hun bladeren de geest verlevendigen en door hun schaduw een groot comfort leveren".

Uit 18de-eeuwse verordeningen blijkt dat het stadsbestuur van Middelburg aan bescherming van bomen en planten doet. Aanplakbiljetten uit 1770 en 1773 melden dat het verboden is om de straten te schuren met zout water, vuil te storten bij bomen en bomen en plantsoenen te beschadigen of struiken te roven. (Zie: Zeeuws Archief, archief stad Middelburg 1-7 Ordonnanties van de Stad Middelburg, verzameld en gerelateerd aan een soortgelijke verzameling van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 1592-1856: 4/115 1773 maart 13: Publicatie betreffende het beschadigen der Bomen en Plantsoenen; 18/77 1770 feb. 24: Waarschouwinge. Betreffende het beschadigen van Bomen en Planten door het schuren van straten met zout water en het storten van vuil; 18/93 1773 mrt 13: Publicatie betreffende het schenden, beroven of beschadigen van Bomen en Planten).

Geseling voor boomschenders

Eind 18de en begin 19de eeuw hadden tuin- en landgoedeigenaren last van roof van het zogenaamde 'geriefhout' op hun terreinen. Dit leidde ertoe dat steeds vaker in regelgeving werd vastgelegd dat het ten strengste verboden was om op wat voor manier dan ook hout uit private bossen te stelen. De mensen die zich hier aan schuldig maakten werden *boomschenders* genoemd en konden geseling als straf tegemoetzien. Middel om deze struikrovers af te schrikken was het plaatsen van een waarschuwbord.

De predikant van Westkapelle, S. Luijmes, klaagde in augustus 1827 bij de gouverneur van Zeeland dat men uit zijn achtertuin de bomen van hun vruchten beroofde en beschadigde. Hij verzocht of hij twee plankjes zou mogen plaatsen waarop te lezen staat: 'wacht u voor voetangels, klemmen en schietgeweer'

in de hoop dat dit zou afschrikken. (Zie: Zeeuws Archief, provinciaal Archief, relatieven serie. (Gouverneur in Zeeland), inv.nr. 228, relatiefnummer 8380). De gouverneur kon echter niets voor de dominee doen en hij werd verwezen naar de burgemeester en assessoren van zijn woonplaats. Blijkbaar waren dit soort borden gangbaar want omstreeks 1788 stond bij de ingang van buitenplaats Noordhout in Serooskerke ook een bord met een gelijklopende tekst.

Naar een historische bomenbank

In archieven zoeken naar het plantjaar van een Walcherse boom is moeilijk. Zelfs van de oudste Walcherse boom blijkt er geen document te vinden dat uitsluitsel geeft. Anders is het gesteld met vermeldingen van bossen en boomgaarden in Walcherse archieven. Er valt veel te vertellen over het wel en wee van vijf eeuwen Walchers boombeheer. Het zou mooi zijn als alles over historisch groen systematisch zou worden gedocumenteerd. De Walcherse gemeenten en het Waterschap zouden kunnen beginnen met online-kaarten waarop hun bomenbezit zichtbaar is. Maak er een *crowdsourcing* project van zodat iedereen met afbeeldingen en verhalen deze historische bomenbank van Walcheren kan vullen.

Peter Blom, Zeeuws Archief
12 januari 2021